

Stanko Piplović

MJERNICI IZ RODA KURIR

U 18. stoljeću ne postoji još u Dalmaciji jedinstven katastar u smislu inventariziranja nepokretnih dobara. Da bi sredila imovinsko-pravne odnose u Novoj stečevini i regulirala ubiranje desetine mletačka vlast je odlučila početkom stoljeća da se pristupi izradi katastra za ovo područje.¹⁾ Snimljen je najprije trogirski dio, a kasnije su izrađeni planovi benkovačkog, drniškog i kninskog kotara.²⁾ Ovaj rad se temeljio na odredbama mletačkog senata iz 16. stoljeća kao i kasnijih odluka. Pored toga neki plemići i samostani naručuju izmjere svojih posjeda koji su u stvari bili njihov privatni katastar U to vrijeme u Splitu i njegovoj okolici djeluje više geometara javnih vještaka (pubblico perito). Tako dokumenti spominju Aleksandra Barbierija, Franju Grandija i druge, a među njima posebnom aktivnošću se izdvajaju Petar i Franjo Kurir. Obojica su radili crteže nekretnina koji su imali karakter službenih dokumenata za potrebe katastra i suda.

Pregledao sam objavljene dokumente iz starih matica i anagrafa Splita nebi li pronašao neke osobne podatke o ovoj dvojici geometara.³⁾ To je najprije abecedni popis splitskih porodica koji obuhvaća razdoblje od 1570—1653.⁴⁾ Napravljen je na osnovu podataka iz prva tri sveska upisnika rođenih od ukupno 19 koliko ih je sačuvano. Proučio sam dalje popise stanovnika grada iz 1741-42. i 1750. koji su također obrađeni i publicirani. Odnose se na grad i predgrađa Veli Varoš, Dobri, Manuš i Lučac. Sastavljali su ih župnici po narođenju mletačkih vlasti u svrhu raspodjele soli. U njima su navedeni svi glavari obitelji, broj članova i još neki drugi podaci. Ni u jednom od nabrojanih dokumenata ne navodi se prezime Kurir u ovom obliku, a niti u nekoj od varijanata kako su pojedinci zabilježeni (Corir, Courir, Curir, Currir). Ipak i iz ovako manjkavih podataka koji su mi stajali na raspolaganju, mogu se donjeti neki osnovni zaključci. Kako se u popisu iz 1750. ne spominje nitko s prezimenom Kurir, a već iduće godine, kao što ćemo vidjeti, Petar radi u Splitu, može se pretpostaviti da je upravo u to vrijeme odnekud doselio. U Splitu i susjednim gradovima ga zatim nalazimo kako radi kroz više decenija. Možda bi se o njemu našao neki podatak u maticama iz druge polovice 18. stoljeća, ali kako je to vrlo obimna građa, nisam imao mogućnosti da se njom pozabavim.

Za izvođenje određenih zaključaka mogu nam dobro poslužiti podaci o današnjem broju nosilaca tog prezimena i njihovom rasprostranju. Prema općem popisu pučanstva iz 1948. prezime Kurir sreće se u Hrvatskoj najviše u Splitu i to 15 obitelji s 45 nosilaca. Osim ovdje javlja se još samo u Imotskome i Dubrovniku, gradovima koji su relativno blizu Splita, i to tek sa po 2 obitelji i po 4 nosioca. U drugim krajevima ih nikako nema.⁵⁾ I svega proizlazi da su doselili iz nekog drugog kraja, a najlogičnije je pretpostaviti iz Italije. Naselili su se u Splitu i tu trajno ostali. Vjerojatno se radilo samo o jednoj osobi, a s obzirom na kasni dolazak i danas ih je malo. Nisu se raseljavali osim nekolicine u obližnje krajeve. Školovati su se morali svakako u Italiji pošto u to vrijeme u Dalmaciji stručnih škola nije bilo. Tek su Francuzi u sklopu osnovanog liceja u Zadru uveli studij za geometre koji je trajao dvije godine uz još toliko obavezne prakse.

Zasada se ne zna sigurno nisu li Petar i Franjo bili u kakvom srodstvu. S obzirom da su radili gotovo u isto vrijeme i na istom području možda su bili braća. Dio njihovih radova već je od ranije poznat. Međutim, oko autorstva nastala je prilična zbrka. Neki su ih domaći povjesničari umjetnosti, koji su samo usput o njima pisali, smatrali jednom te istom osobom pa su sve nađene crteže nepažnjom pripisivali ili Petru ili Franji. Da se ustvari ipak radi o dvijema osobama, a ne o jednoj, vidi se po tome što su se na planovima potpisivali svojim punim imenima, a i po tehnici crtanja koja je različita i karakteristična za svakog od njih.

Petar Kurir je bio vrlo plodan u radu. Utvrdio sam da je osim katastra porodice Milesi izradio tlocrt samostana sv. Frane u Splitu te katastre franjevacu u Makarskoj i Imotskom. Dalje je sudjelovao u razgraničenju između Sućurca i Gomilice i snimio teren za gradnju bolnice u Splitu.

Godine 1751. napravio je Petar po narudžbi splitskog plemića Josipa Milesija i sina mu Antuna katastar njihovih nekretnina.⁶⁾ To je prvi posao za kojega se zna da je radio kod nas. Pri tome mu je od velike pomoći bio Ante Haržić upravitelj imanja koji je Kurira vodio i točno mu pokazao sve posjede. Kurir je, kako sam kaže, Euklidovom metodom i pravilima uz pomoć dioptričkih instrumenata snimio sve parcele s njihovim mjerama i granicama. U opisu su dani podaci o površini, susjedima, kulture koje se uzgajaju, ime kolona koji je držao zemlju u zakupu i pod kojim uvjetima. Najviše ih je dano u zakup na trećinu prinosa. U planovima su bojama označene kulture i to vinogradi crveno, oranice žuto, a neobrađeni djelovi sivo. Katastar sadrži tri dijela. Prvi obuhvaća kuću i polja u gradu Splitu i njegovom teritoriju. Tu je prikazana najprije perspektiva i osnova njihove palače na današnjem Trgu preporoda, zatim osnove ostalih zgrada u predjelu Grad: skladišta kod Mletačkog kaštela, kuće na Dobriću, u ulici Blažene djevice od zvonika, kod »Židovske kule« i kod Jupiterovog hrama. Dalje su prikazane njihove kuće u predjelima Lučac i Dobri. Iza toga se nižu njihove zemlje koje su se prostirale u gotovo svim predjelima splitskog polja: Pjat, Brda, Jame, Kocunar, Plokite, Bol, Kozja stopa, Gripe, Manuš, Visoka, Pujanke, Dragovode, sv. Lovre, Križine, Sućidar,

Petar Kurir: Prva i druga stranica katastra posjeda franjevacu u Imotskome (Fototeka Arheološkog muzeja, Split)

Remetin most i Žnjan. Zatim slijede zemlje u Kaštel Kambelovcu i Gomilici koji su također pripadali teritoriji Splita. U drugom dijelu su kuće i polja na teritoriji Trogira: Kaštel Vituri, Stari, Novi, Papali i Štafilić. U trećem su obuhvaćene zemlje koje je porodica Milesi dobila od Javne dobrotvornosti.

Nešto kasnije, godine 1767, napravio je katastar imanja franjevačkog samostana u Makarskoj.⁷⁾ Isto kao i onaj porodice Milesi uvezan je u smeđu kožu. Na prvoj stranici je perspektivna slika s prikazom sv. Franje, a ispod veduta Makarske s natpisom. Godine 1774. završio je katastar posjeda franjevačkog samostana u Imotskome. Ovaj zaista lijepo opremljen elaborat ima bogato dekoriranu prvu stranicu na kojoj je prikazan grad s tvrđavom iznad kojeg je lik sv. Franje. Druga strana je također raskošno ukrašena. Na vrhu je grb, a ispod njega natpis s legendom okružen ornamentom od biljnih motiva i vitica.⁸⁾ Za naša razmatranja posebno je zanimljivo to što je Petar na katastrima franjevacu iz Makarske i Imotskog uz potpis naznačio da je iz Splita.

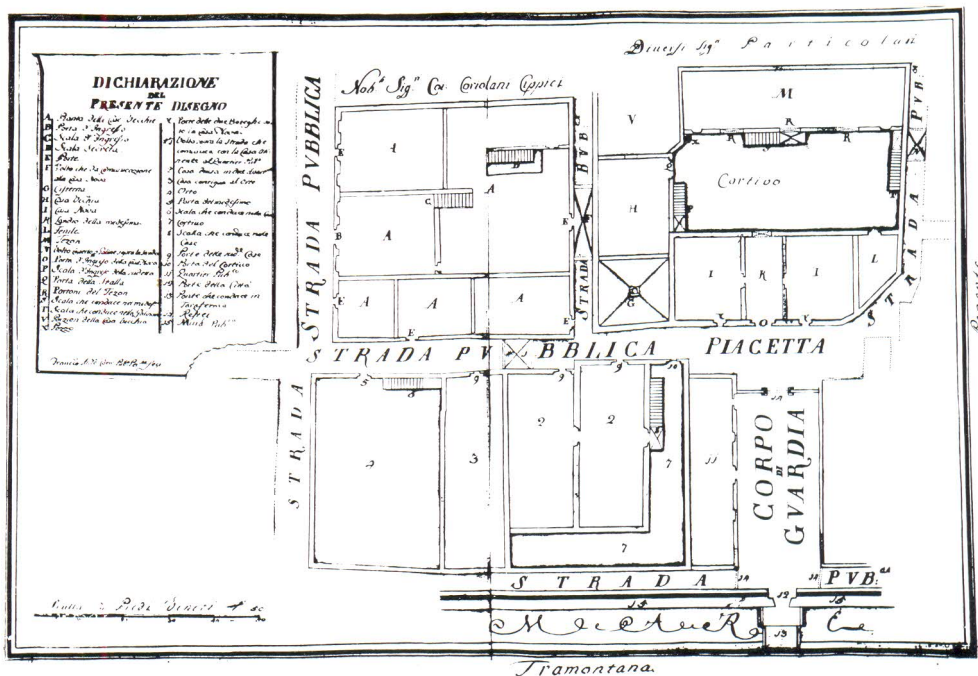
Kada su se stanovnici dvaju susjednih kaštela Sućurca i Opatica (danas Gomilica) godine 1776. dogovorili da se izradi točan nacrt distrikta Sućurac radi razgraničenja posjeda, prve je zastupao javni vještak Franjo de Grandi arhitekt, a druge Petar Kurir. Tom prilikom utvrđena je granica između dvaju distrikta te obilježeni obližnji i zajednički javni putovi na ovom području koji vode u polje, na obalu i šume sve

do linije koja ide od rta »Pezza« do crkve sv. Jurja. Zatim je Kurir snimio imanja opatica u distriktu Sućurca koji je bio u vlasnosti splitskih nadbiskupa. Na kraju je Grandi napravio plan u kojem je prikazano naselje Sućurac i njegovo područje od obale do vrhova Kozjaka sa poljima, šumama, potocima i pojedinačnim zgradama izvan naselja. Jedan primjerak plana se čuva u arhivu porodice Garanjin. Naime u to vrijeme splitski nadbiskup je bio Ivan Luka Garanjin koji je zamolio Grandija da mu napravi crtež nadbiskupskih imanja u Sućurcu, Zrnovnici i Poljicima pa je on u tu svrhu izradio još jednu kopiju plana područja Sućurca. On ju je nadopunio ucrtavši teritoriju javne vlasnosti što se prostirala duž stare turske granice, a koju su mletačke vlasti ustupile nadbiskupiji.⁹⁾

Prema pisanju publiciste Ante Kuzmanića, Petar Kurir je bio angažiran na pripremama za izgradnju bolnice za siromašne u Splitu.¹⁰⁾ U tu svrhu ostavio je splićanin Ante Ergovac oporukom tisuću cekina. Njegova su braća izvršavajući ovu želju, 1786. podnjela generalnom providuru Francescu Falieru molbu da im dodjeli parcelu. Bio im je ustupljen teren uz bastion Corner kod koludričkog samostana sv. Rainerija. Kurir je sledeće godine dao opis i napravio crtež terena kao podlogu za izradu projekta. Radio je i u Sinju. Kada je vršena dioba imanja porodice Lovrić. Petar je napravio neke crteže za njihov zemljišnik.¹¹⁾

Zasada sam uspio pronać samo dva crteža koje je izradio Franjo Antun Kurir. Jedan je već poznati prikaz zapadnog dijela stare splitske obale, a drugi je tlocrt palače Garanjin u Trogiru o kojemu dosada nije pisano. Na prvom se vidi istočni dio mletačkog kaštela, bedem koji ga spaja s Dioklecijanovom palačom, zatim gradska vrata u tom bedemu i kućice na obali prislunjene na zidove. Izrađen je 1789. po narudžbi šibenskog biskupa Scotija, a kao prilog tužbi protiv preprodavača Jakova Peresija, jer mu je ovaj svojim stolm za prodavanje djelomice zaklonio prolaz do dućana koji su bili biskupovo vlasništvo. Crtež ustvari predstavlja perspektivnu sliku viđenu s mora, a ne pravi tehnički elaborat u smislu dokumenta. Namjenjen je očigledno da sudu zorno prikaže predmet spora. Danas se nalazi u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

U arhivu plemićke porodice Garanjin čuva se tlocrt prizemlja njihove palače u Trogiru. Uz detaljnu legendu kojom se objašnjava namjena svake prostorije nalazi se i ime crtača: *Francco Anto Corir Pub.º Per.º feci.* Tu se ustvari radilo o čitavom sklopu različitih zgrada građenih u periodu od 13—17. stoljeća kod gradskih vrata na sjevernoj strani grada koje je ova bogata porodica s vremenom pribavljala. Tako su označene stare zgrade na istočnoj strani te nova palača s gospodarskom zgradom na zapadnom dijelu kompleksa. U to vrijeme je Ivan Luka Garanjin mlađi namjeravao da čitav ovaj sklop temeljito renovira pa je radi toga naručio projekte u više varijanata kod arhitekta B. Mazzolija iz Rima i G. Selve iz Venecije, ali do realizacije nije nikada došlo. Možda je upravo u vezi s tim Garanjin dao da mu Franjo Kurir snimi postojeće stanje palače koje je onda slao projektantima da mu na osnovu njih izrade nacрте za adaptaciju. Tlocrt palače u Trogiru napravljen je u ortogonalnoj projekciji dosta detaljno sa ucrtanim vratima, prozorima, stepenicama i bunarom, ali mu sami oblici zgrada i prostorija nisu točni.

Franjo Kurir: Osnova palače Garanjin—Fanfonja u Trogiru (porodični arhiv)

Nacrtani su mnogo pravilnijima nego što su u naravi. Radi toga nije jasno u kojoj se mjeri ova osnova mogla upotrijebiti kao podloga za projektiranje. S druge strane u arhivu se čuvaju još neki prikazi postojećeg stanja od nepoznatog autora mnogo vjernije izrađeni pa su oni mogli daleko bolje poslužiti za rad.

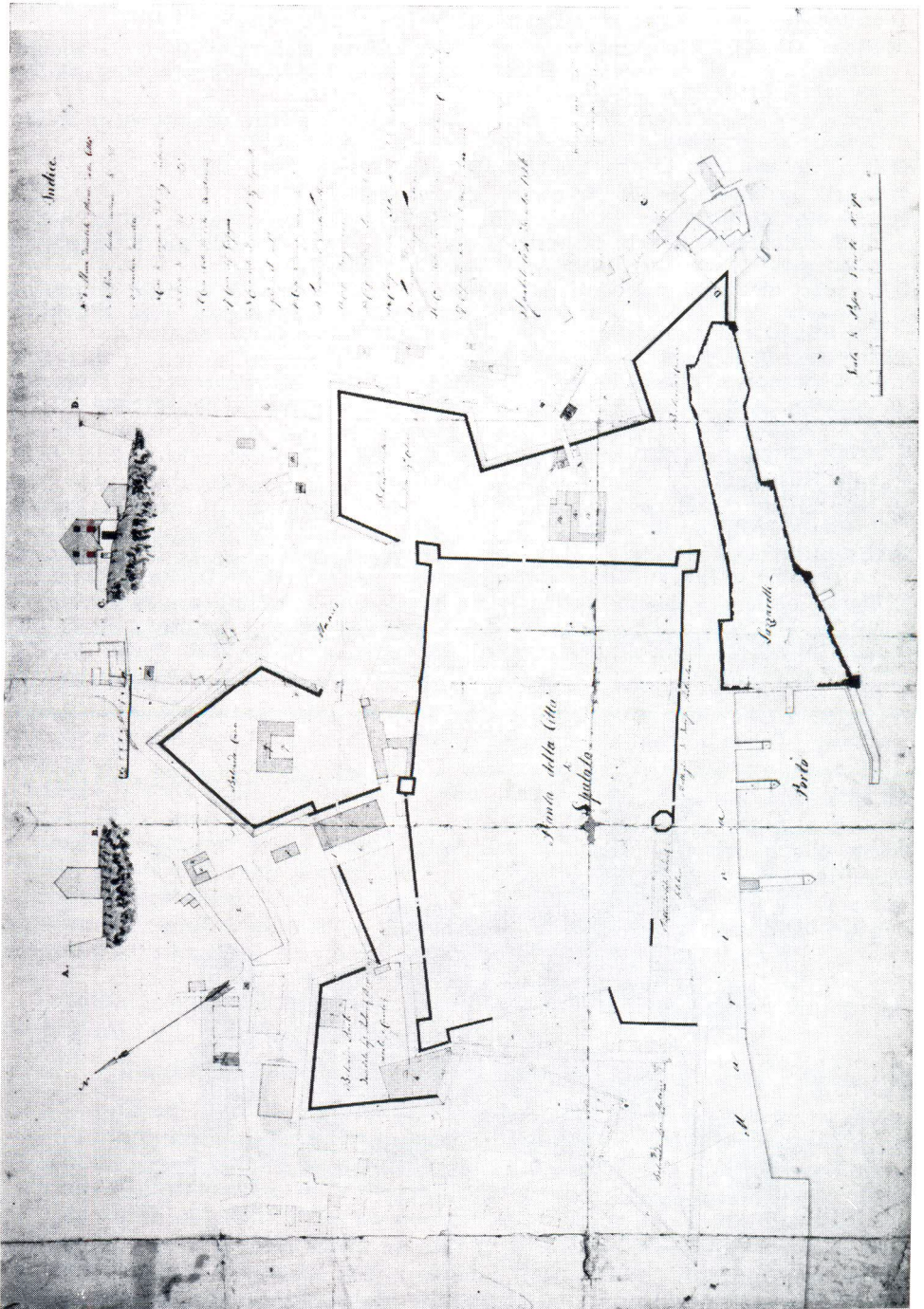
Petar i Franjo Antun Kurir djelovali su u posljednjim decenijama mletačke vladavine u vrijeme kada se tek počinje ozbiljnije raditi na katastru. Pored njih uspio sam naći još trojicu geometara istog prezimena. To su Vicko, Jakov, Luka i Petar kojega se ne smije brkati s onim ranijim. Oni su radili na istom području samo nešto kasnije u doba austrijske uprave. To je već vrijeme kada se u pokrajini Dalmaciji radilo na ustrojavanju jednoobraznog tzv. stabilnog katastra u sklopu katastra koji se osnivao za čitav teritorij monarhije. Izmjera u Dalmaciji počela je 1823. Posao je obavljen do konca 1837. Vicko Kurir je također bio javni vještak, ali je ostao nezapažen. Za njega sam utvrdio samo to da je 1826. napravio jedan plan Splita. Ovaj dokument, dosada uglavnom nepoznat, čuva se u Muzeju grada Splita. Na njemu je grad prikazan samo u osnovnim potezima. Nacrtane su barokne utvrde iz 17. stoljeća s označenim već porušanim djelovima i to na zapadnoj strani bastion sv. Ante i dio bastiona Priuli te kurtina među njima kao i kurtina na mjestu današnjeg gradskog parka između bastiona Corner i Contarini.

Vide se još zidovi Dioklecijanove palače i kasnijeg proširenja grada prema zapadu, kula mletačkog kaštela i konture lazareta. Zgrade nisu označene osim neke posebne. Na crtežu je legenda i natpis: *Spalato li 10 Dicembre 1826. Vicenzo Courir Pub.º Perito Agrimensore ho copiato.* Crtež je ustvari rađen radi toga da se na njemu prikažu izmjene trase puta koji je vodio od istočnih gradskih vrata u baroknom bastionu do stare crkve sv. Petra na Lučcu koja je porušena, a nalazila se na križanju današnjih ulica Rade Končara i Radovanove. Prikazana je stara i nova trasa ovog puta zatim nove zgrade u okolici crkve. Sa strane su dana dva karakteristična poprečna presjeka kroz put i zgrade.

Slijedeći mjernik je Jakov Luka Borovčić zvani Kurir. Rođen je u Splitu 12. listopada 1799. Otac mu je Vicko, možda onaj isti geometar o kojemu smo naprijed govorili. Znamo da je 1817. radio kao pomoćnik okružnog inženjera Danila, zatim za Vicka Andrića i druge okružne inženjere. Godine 1822. položio je pri direkciji građevina ispit za crtača, a 1824. ispit za položaj slobodne službe geometra. Kao crtač dnevničar otpušten je 15. ožujka 1833. iz službe. Sačuvana je njegova molba da mu se i dalje produži zaposlenje kod okružnog inženjera Lucchinija, ali mu to nije bilo odobreno. Iz tog dokumenta se saznaje da nije bio kvalificiran, jer nije završio nikakove studije, ali se isticao u radu što potvrđuju i njegovi predpostavljeni. U molbi detaljno navodi poslove na kojima je dotada radio. Tako se vidi da je precrtao preko pedeset projekata i crteža te obavljao nadzor nad raznim lučkim radovima i putovima. Uz ostalo surađivao je s inženjerom na obnovi biskupske palače i suda u Trogiru, vodovoda u Makarskoj, klaonice u Splitu, isušivanju močvara u Jelsi, adaptaciji lazareta u Splitu za potrebe zatvora. Iscrpni popis poslova na kojima je radio i to u mnogim mjestima splitskog okruga daje vrlo važne podatke o objektima koji su se u to vrijeme gradili ili obnavljali.¹²⁾

Na kraju srećemo još jednog Kurira s imenom Petar. On se 11. listopada 1834. zaposlio na katastarskoj izmjeri Dalmacije kao praktikañt bez plaće. Prema podacima iz evidencija u to vrijeme je još neoženjen, a govori talijanski i ilirski (hrvatski) jezik.¹³⁾ U periodu od 1871-79. zaposlen je kao geometar evidentičar u Arhivu katastarskih mapa u Zadru. Možda je na istom mjestu radio i prije i poslije, ali o tome nemam podataka. U toj ustanovi koja je brojila 4—5 stručnjaka rade pored njega još Ivan Couarde kao arhivista i direktor arhiva, Jakov Maddalena, Ivan Brešan, Ivan Busek i Ivan Ridi.¹⁴⁾

Posljednja trojica Kurira su za jednu generaciju mladi od predhodnika što daje naslutiti, uz ostala topografska razmatranja u vezi s pojavom i širenjem ovog prezimena, da se radi o jednoj porodici koja se po tradiciji bavila geometarskim zanimanjem. Sigurno ovim prikazom nije obuhvaćeno sve ono što su članovi porodice Kurir radili kod nas. Daljna istraživanja, posebno u Historijskom arhivu u Zadru, trebala bi unijeti više svjetla u ovo interesantno pitanje. Crteži i popisi koje su oni izradili, osim vrijednosti u uže stručnom pogledu, predstavljaju obilan izvor informacija posebno topografskih i onomastičkih. S druge strane podaci o njihovom radu, naročito Jakova Kurira, doprinose upoznavanju građevinske djelatnosti u Splitu i srednjoj Dalmaciji u 18. i 19. stoljeću.

Vicko Kurir: Plan Split iz 1826. (Muzej grada Splita)

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

- 1) Bruno Ungarov: Katastar u Dalmaciji. Zbornik DIT-a, Split 1958.
- 2) Vjeko Omašić: Katastik trogirskog dijela »Nove stečevine« iz 1711. godine. Građa i prilozi za povijest Dalmacije. Izdanje historijskog arhiva u Splitu, svezak 8, Split 1974.
- 3) Benedikta Zelić-Bučan: Zbirka matičnih knjiga u Historijskom arhivu u Splitu. Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sveska 5, Split 1965.
- 4) Iz starih matičnih knjiga, Splitski almanah 1925-26, Split 1927.
- 5) Leksik prezimena u SR Hrvatskoj. Zagreb 1976.
- 6) Catastico de beni speciali acqvistati dag'ilivs. S.S. con: Fra-LI; Milesi nobili di Spalato esistenti nelli teritorij di Spalato e Trau. Fatto da me Pietro Curir pub.^{co} per.^{co} anno 1751 Spalato. Naučna biblioteka Split.
- 7) Catastico de fondi posseduti dal Wenbile convento dela B.V. delle Grazie di Macarsca delli M:RDI P:P: minori oservanti di S.Francesco della provincia del SS:MO redentor, fatto da me Pietro Corir pub:lo per:to da Spal.
- 8) Catastico delli fondi al presente posessi dal W Convento de minori oservanti di S.Francesco d'Imoschi della provincia del SS. Redemtoe nella Dalmazia formato da me Pietro Corir pub.^{co} perito da Spalato Li-28 Novembre 1774. Arhiv samostana u Imotskom.
- 9) Arhiv Garanjin-Fanfona, Trogir, Muzej grada Trogira.
- 10) Ante Kuzmanić: Dobročinci splitski. Zadar 1871.
- 11) Josip Soldo: Zemljoposjed porodice Lovrić iz Sinja U XVIII stoljeću. Radovi Instituta JAZU sv.19. Zadar 1972.
- 12) Historijski arhiv Zadar. Arhiv namjesništva, X grupa, građevinska sekcija. Za podatke o Jakovu Luki Kuriru dugujem zahvalnost dr Dušku Kečkemetu.
- 13) Elenco ordine alfabetico degl'individui occupati alla misurazione catastrale in questa provincia della Dalmazia. Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju u Splitu.
- 14) Luigi Maschek: Manuale del regno di Dalmazia. Anno I—VIII, Zadar 1871-79.

